

פרשת פנחס

מיכאל ברוך

הקנאות הציבורית הטבעית

ראשי פרקים:

- א. מבוא
- ב. רקע
- ג. "לפני שבר גאון"
- ד. מהו "שטים"
- ה. כיצד מתוקן עיוות זה
- ו. "הנני נותן לו את בריתי שלום"

מבוא

התורה מקדישה "רק" שלושה פסוקים כדי לתאר לנו איך נפלו בני ישראל בעריות ובעבודה זרה:

וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב. ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן. ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל.¹

לא ברור כל כך מן הפסוקים וכן ממאמרי חז"ל, מה גרם לשבר כזה שממנו התחילה הנפילה. לכאורה, רואים אנו תהליך הפוך, אנו מצפים להתעלות רוחנית ומורלית בהתקרבות לא"י, ודווקא כאן בני"נו נופלים לע"ז ועריות?! הקושי המרכזי הוא איך הגיעו בני ישראל דווקא לפני הכניסה לארץ לחטא כמו זה, עליו אומר המדרש: "ר' לוי אמר: זו היתה קשה מן העגל".²

ננסה, בעז"ה, להראות מתוך פשט הכתובים ומאמרי חז"ל שפסוק א הוא הבסיס לכל הפרשה, מכאן יצא הקלקול, וכאן כתובים הגורמים לנפילה זו.

1. במדבר כה, א-ג

2. מדרש תנחומא (בובר) פרשת בלק סימן כז

בכדי לנסות להעמיד הבנה עמוקה יותר בפשט, נתבונן במספר קשיים העולים מן הכתובים:

1. התורה בסוף פרשת חוקת (במדבר כב, א) מציינת, שבנ"י הגיעו ל"ערבות מואב מעבר לירדן ירחו". לא ברור מדוע התורה מאריכה בתיאור גיאוגרפי זה, במקום להסתפק רק בתיאור כללי "בערבות מואב". הקושייה עוד מתעצמת, שהרי במהלך פרשת בלק לא זזו בני: "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו", ושוב מוצאת התורה מקום לומר בפרשת פנחס: "בערבות מואב על ירדן ירחו". מדוע אם כן רואה התורה צורך מיוחד להאריך יתר על המידה, פעמיים?
 2. הקושייה השנייה נגזרת מן הקושייה הראשונה - בין התיאור הגאוגרפי הראשון לשני אומרת התורה "וישב ישראל בשיטים", ברור שישבו שם, מדוע צריך לכתוב תיאור סיפורי כל כך?
 3. כמו כן אנו מוצאים, שבניגוד לכל מסעות בני שנאמר "ויחן" או "ויחנו" כאן נאמר "וישב", מה שינוי זה מרמז?
 4. מדוע התורה מאריכה כל כך וכותבת "וישב ישראל ... ויחל העם...", מדוע יש חזרה הרי אפשר לכתוב "וישב ישראל ויחל...". גם מילת "ישראל" מיותרת, שהרי ברור שמדובר על ישראל. עוד נוסף שיש מקום לראות ולברר מדוע יש שינוי לשון מ"ישראל" ל"העם"?
 5. משמע מפשט הפסוק שעצם הישיבה בשיטים גורמת לזנות, "וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות...", מה יש בישיבה בשיטים שמייד אחריה מתחיל העם לזנות?
- אם נסכם, נוכל לומר שלמעשה כמעט כל הפסוק מיותר, ואם בכל זאת כך נכתב, נראה לומר שיש כאן מעין הקדמה ורקע לכל הפרשייה כולה, כפי שנראה בעז"ה.

רקע

עם ישראל מסיים ארבעים שנה במדבר, כל דור המדבר מת, הם יודעים שכעת עליהם להיכנס לארץ. הם מתחילים, כפי שמתואר בפר' חוקת, ביציאה למסעות, ואפשר לשמוע מתוך הפסוקים את ההתעוררות שהיתה בהם:

ויסעו בני ישראל ויחנו באבת. ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים במדבר אשר על פני מואב ממזרח השמש. משם נסעו ויחנו בנחל זרד. משם נסעו ויחנו מעבר ארנון אשר במדבר היצא מגבל האמרי, כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמרי. על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה ואת הנחלים ארנון. ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב. ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את העם ואתנה להם מים. אז ישיר ישראל את השירה

הזאת עלי באר ענו לה. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה. וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקה על פני הישימן.³

הכל מתעורר ומתחיל לנוע ברעננות לעבר ארץ ישראל. מייד אחר כך הם כובשים את עבר הירדן מידי המעצמה של האזור. ישראל מגיעים לבלק המפחד, בלק היודע את כוחם של ישראל, יודע ש"כוחו בפיו", וקורא לבלעם לקלל, אולם בלעם מברך. כל אלו ביטויים לרוח רעננה המתחילה לנשב בעם ישראל לאחר שארבעים שנה לכאורה "קפא על שמריו" והנה עכשיו עומד להיכנס לארץ המיוחלת, להקים את מלכות ישראל.

אפשר לראות זאת מכך שבתחילת פרשת בלעם נאמר: "ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו", הם אמנם בערבות מואב אבל העיניים בירדן ירחו, בא"י, העיניים הרוחניות כבר מצפות, משתוקקות ונכספות לארץ הקודש. התיאור העיקרי אותו התורה רוצה לומר לנו הוא "מעבר לירדן ירחו", התורה רוצה לומר לנו מהו הלך הרוח בעם, ואילו "בערבות מואב" הוא התיאור הפחות חשוב, היות והוא גיאוגרפי גרידא.

עוברת פרשת אחת והנה בסופה אומרת התורה "וישב ישראל בשיטים". אומרים לנו חז"ל: "כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער".⁴

מדוע ה"וישב" כאן הוא לשון צער? משמע, שעצם מעשה הישיבה הוא כבר צער. התוצאה של הישיבה היא שהיא מובילה לזנות ואח"כ לע"ז, אולם בישיבה עצמה יש משהו שמקלקל, "רבי אומר כל ישיבה שישבו בני" במדבר עשו להם ע"ז, מה יש ב"ישיבה" שמקלקל?

חז"ל אומרים לנו שלצדיקים אסור לשבת:

ועוד נדרש בו 'וישב' ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה.⁵

הישיבה האסורה לצדיקים ואסורה בכלל היא הישיבה בשלוה. בצדיקים נאמר:

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר: 'לכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון'.⁶

3. במדבר כא, י-כ

4. סנדרין קו, א

5. רש"י בראשית פרק לו, ב

התפקיד של עם ישראל הוא התקדמות אינסופית למעלה, אנחנו כאן בעולם הזה בשביל להתקדם ולקדם אותו מעלה מעלה, לפרוץ את המסגרות, "הוציאה ממסגר נפשי"⁷. על הצדיק כל הזמן להתקדם בעמל רב, זה תפקידו, בזה גם טמון אושרו. וכשהוא מתעלם ממהותו העצמית הזו ויושב בשלווה - מייד באה הנפילה. אין מצב סטטי, או הולכים, דהיינו עמלים, או יושבים, דהיינו נופלים. כל זה בצדיק היחיד.

אולם ישנה ישיבה בשלווה גם של עם⁸. בני ישראל שמצד האמת העליונה אינם יכולים לנחול נחלה היות והארץ היא חולית לגמרי ואנחנו בני ה', "בני בכורי ישראל"⁹, ואין לנו נקודת חיבור לארץ כל כך ממשית. מחדשת לנו התורה חידוש מרענן, שישנה ארץ שהיא כל כולה קודש, ארץ המצוות¹⁰, ארץ הנבואה¹¹, ארץ שהיא "בלי מצרים נחלה"¹², כל כולה, כל מגמתה מתוך העל טבעי הבלתי מוגדר ונתפס. ולכן רק לנו היא מתאימה, היא ה"אמא" שלנו, יש בה משהו גנטי אלוקי שקיים רק בנו, לשם היא דוחפת אותנו.

"לפני שבר גאון"¹³

כל זמן שבנ"י הולכים במדבר זוהי אינה הליכה פיזית גרידא, אלא הליכה רוחנית "מחיל אל חיל", זוהי ההמשכה שטבועה בנו עוד מאבינו אברהם - "לך לך". הגוי הצדיק הזה הולך ומתעלה ומתברר שהוא לא טבעי כלל, אלא כל כולו יצירה אלוקית, הוא נוצר עם יכולת של התענגות על ה', עם יכולת של התקדמות לאינסוף, ועם כל זה מתברר שהתכלית הסופית שעומדת עוד מראשית המחשבה, היא "ממלכת כהנים וגוי קדוש"¹⁴ - ממשית-ריאלית-אנושית על כל מערכותיה. מתברר שבעם ישראל ומתוך כך בעולם כולו, החול אינו מנותק מן הקודש אלא מחובר בקשר בל ינתק, בקשר אלוקי פלאי.

6. ברכות סד, עא

7. תהילים קמב, ח

8. הדבר מבואר באריכות בהקדמה לספר "מנות הלוי" של הרב אלקבץ, בעניין תלמידי רשב"י ששאלו "מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה" וענו בעצמם "מפני שנהנו בסעודתו של אותו רשע". ועיין שכותב מנות הלוי "שנהנו מסעודת פשע ורשע", וכן "היה להם להרחיק נדוד כאשר ידאה הנשר...". ועיין שכל הנקודה של הסעודה היתה להושיב את בנ"י שם בפרס, ולהשכיח את ארץ ישראל מליבם. כן אפשר לראות פשט זה גם ב"פרי צדיק" על פורים.

9. שמות ד, כה

10. ע"פ הרמב"ן

11. ע"פ הכוזרי

12. מתוך זמירות שבת

13. משלי טז, יח

14. שמות יט, ו

והנה כאן בנ"י מתיישבים נפסקת ההליכה. אין כאן רק חנייה לצבירת כוחות כי אם "ישיבה". כפי שראינו עד כה, המושגים הם מושגים שמתארים בירור רוחני. ישנה כאן מעין עצירה, הצדיק מבקש לישיב בשלווה, מספיק לו עד כאן להתעלות במעלות הקודש, אינו שואף ליותר. כך כותב המדרש:

...לפני שבר גאון' (משלי טז, יח), לפי שראו ישראל כל אותם הטובות שהיה להם - נתגאו. ומה טובות היו? המן היה יורד להם, והבאר עולה להם, וענני הכבוד מקיפים אותם, וכל שונאיהם נופלים לפניהם, ובלעם בא לקללם ונהפכה להם הקללה לברכה. כיוון שראו עצמם נתגאו, מיד התחילו נחשדים על העריות שנאמר 'ישיב ישראל בשיטים'.¹⁵

המדרש מצביע על סיבת ההידרדרות, זוהי הידרדרות המוכרחת לבוא מ"ישיבה" של העם. הפסוק לא בא לתאר היכן ישבו פיזית¹⁶, זאת יודעים אנו מסוף פרשת חוקת. הפסוק בא לומר מה היה השינוי בתפיסה, בכיוון המחשבתי ובמאווים הנפשיים של בנ"י בשיטים. המדרש גם מציין את הסיבה לשינוי הזה בתפיסה - "נתגאו".

מפשט הפסוק לא משמע שנתיישבו ישראל בשיטים בכדי לזנות, אלא שישבו בשיטים. הם עצרו מללכת לא"י, לא רק פיזית אלא גם במחשבה, מתוך כך ירדו עד לזנות ואח"כ לע"ז. לכן רבי יוחנן אומר שכל ישיבה היא מקום צער, היות והיא ניתוק של כל החיים ממקור החיים. כאשר אדם במודעות לא שואף לאינסוף, הוא בעצם מנותק לגמרי, הרי זה כבר המוות הרוחני בפועל, הוא יופיע בהמשך, אולם כבר כאן יש צער, יש ניתוק.

נקודה זו מתבררת גם מן המדרש: "שנאמר 'ויחל העם'. כל מקום שנאמר 'העם' לשון גנאי הוא, וכל מקום שנאמר 'ישראל' לשון שבח הוא".¹⁷

1. לכאורה המדרש לא מובן. איך בפסוק אחד יש גם שבח וגם גנאי. יותר מכך, על"פ המתואר בפסוק - כולו גנאי, איזה שבח היה בתחילתו?
2. לכאורה המדרש מצטייר כעושה חישובים סטטיסטיים, ואומר שבכל מקום שנאמר ישראל אז יש שבח וכו', וזה תמוה.

אלא, כפי שראינו, הברור שבהליכה וההתקדמות התמידית הוא הברור של נצח ישראל ותפקידו, וזה שבח ישראל. אלא שבנ"י ראו שבח זה ונתגאו, כלומר ראו את גודלם, הסתפקו בכך, והיו שבעים רוחנית ממנו. מתוך כך התיישבו, עצרו מלהתקדם הלאה.

15. מובא ב"תורה שלימה" על הפסוק.

16. נראה בהמשך שגם לזה יש משמעות עמוקה.

17. מדרש תנחומא (בובר) פרשת בלק סימן כו

ראינו שעצירה זו אינה רק חנייה אלא עצירה מוחלטת שהיא ניתוק מוחלט, מתוך כך, בלא שום הפסק - "ויחל העם", מייד הם נדרשים לגנאי. אולם כאן במדרש יש העמקה של הרעיון הזה. השם "ישראל" הוא שם העצם של עם ישראל, הוא הטבע הפנימי היותר פשוט של עם ישראל, וחופן בחובו את השאיפה לאינסוף ברוך הוא, ויחד עם זאת את הדברים האנושיים הסופיים: "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". כשהתורה מציינת שם "ישראל" - התורה אומרת שבח, כלומר בנ"י הולכים ופועלים עפ"י האמת היותר עצמית ונצחית שלהם, אולם אם בנ"י פועלים שלא עפ"י האמת הפנימית, לא תכתוב התורה "ישראל" היות ולא יוצאת ה"ישראליות" לפועל, אז תכתוב התורה "העם" - קבוצת אנשים הפועלים יחד במסגרת מצע משותף. אלא שלגבינו זה גנאי, כפי שראינו שאם הדברים מנותקים מתוך השאיפה העמוקה והנשגבה של "ממלכת כהנים וגוי קדוש", הרי זה ניתוק שהוא כבר הגנאי. הישיבה אינה מתאימה לעצמות הישראלית, וברגע שהישראלי מתיישב מייד הופך לגנאי "העם", ובהמשך הדבר גם נראה לעין - חוטאים בזנות, ע"ז וכו'.

מהו "שטים"?

אומר המדרש:

ויאמרו אנשי העיר אל אלישע 'הנה נא מושב העיר טוב וגו' והמים רעים והארץ משכלת'. מאי טיבותיה? אמר ר' חנן: חן המקום על יושביו.¹⁸

"המקום גורם"¹⁹, זהו אחד מנדבכי הבניין בהבנה של המצוות המעשיות במקומות מסויימים. כך גם כאן, לא היינו צריכים שהתורה תספר לנו היכן בדיוק גיאוגרפי בנ"י נמצאים שהרי ידענו זאת, אלא שיש ב"שטים" דבר שגרם לכל החטא הנורא והאיום הזה. אומר המדרש:

'ישוב ישראל בשטים ויחל העם וגו' יש מעיינות שמגדלין גבורים, ויש שמגדלין חלשים, ויש מגדלין נאים, ויש מכוערים, ויש צנועים, ויש שטופין בזימה, ומעיין שטים של זנות היה, והוא היה משקה סדום. אתה מוצא שאמר 'איה האנשים הוציאם אלינו ונדעה אותם', ולפי שנתקלקל אותו מעין, עתיד הקב"ה ליבשו, שנאמר 'מעין מבית ה' יצא יצא והשקה את נחלת השטים', וכן את מוצא

18. ילקוט שמעוני מלכים ב רמז רכה

19. ע"ז ח, ב

מימות אברהם לא נפרץ אחד מהם בזנות, עד כיון שבאו לשטים ושתו מימיו, נפרצו בזנות, שנאמר 'ויחל העם לזנות וגו'.²⁰

רואים אנו שבשיתים יש מועדות לזנות. זו גם אחת הדוגמאות לכך שגם את הטבע התורה מרוממת ומקדשת. בנ"י הולכים ומתיישבים דווקא במקום זנות, האם זה מקרה או שכך היה מוכרח שיהיה?

ישנה מחלוקת בגמרא: "רבי אליעזר אומר: שטים שמה, רבי יהושע אומר: שנתעסקו בדברי שטות"²¹. קשה לומר שיש מחלוקת אם בנמצא מקום שנקרא שטים או לא, היות וידוע ממקורות אחרים שיש מקום כזה. אם כן במה הם חולקים?

אולי היה אפשר לומר, שהשאלה המרכזית שעמדה ביסוד מחלוקתם היתה מדוע טרחה התורה לכתוב שישבו בשטים, מה היינו חסרים אם לא היינו יודעים שהם ישבו (במובן הרחב כדלעיל) ומייד "ויחל..." מה הוסיף לנו תיאור המקום? וגם אם נאמר שיש לשם המקום חשיבות מבחינה הסטורית, הרי כבר ידענו היכן הם, ואם כן ברור שהשם שטים אינו בא לציין רק מקום גיאוגרפי.

אולם צריך להקשות שנית. רבי אליעזר אומר שאכן שמה שטים, אם כן מה ענה רבי אליעזר, הרי זו השאלה?! כמו כן לא מובן רבי יהושע, הרי אם בגלל שעסקו בדברי שטות - אז תכתוב התורה שקוראים למקום שטים? הרי ידוע לנו שכל ערבות מואב מלאות זימה שהיא הכוח שבהן, שהרי יצאו מבנות לוט.

אפשר לנסות לראות פשוט חדש. כפי שראינו, ברור ששטים הוא שם מקום. אלא שהמחלוקת בין ר' אליעזר ורבי יהושע סובבת סביב ציר אחר לגמרי. השאלה המרכזית היא האם הנפילה לחטא היא דבר שמוטבע בנו, כלומר אנחנו מצד עצמנו יכולים ליפול, או שאנחנו חוטאים רק אם יש כוח אחר שמושכנו לחטא, אולם ללא כוח זה היינו עולים מעלה מעלה. רבי אליעזר אומר שהכוח השלילי קיים בנו, בתוכנו - הוא חלק מאיתנו, מעצם היותנו גוף ונשמה. אולם מעבר לכך ישנם גם מקומות שדוחפים יותר לפורענות, "שטים" מסמל את הכח השלילי שקיים במקום, שפרץ דווקא בשיתים היות ושם אנחנו "התיישבנו", ורק מתוך שאנחנו מצד עצמנו נמשכנו לחטא, המקום גרם ומשך יותר ויותר. רבי יהושע סובר שאדם מצד עצמו לא מוכן לחטא, אלא שמעשים חיצוניים מושכים אותו לזה. לכן הוא אומר שהמקום גרם להם ש"יתישבו", היות והמקום מלא בשטות הוא משך את ישראל לשבת. כך מסביר המהר"ל:

20. מדרש תנחומא פרשת בלק סימן טז

21. סנהדרין קו, א

פי' כי ר"א סבר כי האדם בעצמו מוכן הוא לחוטא שהרי הוא אדם בעל גוף אשר הוא מוכן לחטא, ולפיכך פי' שיטים שמה כלומר שאין צריך לדרוש דבר רק שהאדם בא לחוטא מעצמו. ור"י סבר כי אין האדם בא לחטא, רק כאשר הוא נמשך אחר מעשים שאין בהם ממש ואז הוא בא לידי חטא, ולפיכך דרש שנתעסקו בדברי שטות.²²

וכן אומר המדרש:

'ויחל העם לזנות אל בנות מואב'. בוא וראה מה כתיב ביציאתן ממצרים 'דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות'. מהו פי החירות מקום קבוע לזנות היה, ולפי שהצניעו עצמן ביציאתן ממצרים נקרא פי החירות, ואלו שהפקירו עצמן לאנשים כתיב 'ויחל העם לזנות'.²³

המדרש מתאר לנו עוד מקום מוכן לזנות שבו בני לא נפלו ואילו כאן נפלו. ההבדל בין שני המקומות הוא ששם הם הצניעו עצמם, וכאן לא. מהיכן רואים חז"ל הבדל זה? אולי גם כאן היו מוצנעים ובכל זאת נפלו? וכן רש"י לפרשת בלק אומר: "ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חבירו"²⁴. אם כן, מהיכן ראו חז"ל שנהיה שינוי בצניעות? כמו כן מהיכן לקחו חז"ל שבפי החירות היו צנועים?

לענ"ד, כפי שנוכחנו - כל העניין נלמד מההבדל בין "ויחנו" לבין "וישב". אם אנחנו עוצרים, שוכחים להיכן "הולכים", מה ייעודנו, אזי אנו מתנתקים לחלוטין מכל הקודש, ממקור הקודש, שהרי משם אנו שואבים כח ותעצומות נפש להמשיך לטפס. ואם "יושבים" אז בהכרח אין צניעות - מתעסקים בדברי שטות.

אם כן נוכל לסכם, ש"שטים" הוא שם של מקום בעל תכונה פריצותית. השאלה האם זה מה שדחף את ישראל "לשבת" או שישראל מעצמם נפלו "לשבת" דווקא שם, זוהי מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. הנה כי כן רואים אנו שאין זה מקרה בעלמא שדווקא שם נפלו אלא זהו הגורם הישיר (לדעת רבי יהושע), או התוצאה הישירה (לדעת רבי אליעזר) של "וישב ישראל".

22. חידושי אגדות למהר"ל סנהדרין קו, א

23. במדבר רבה (וילנא) פרשה כ, כג ד"ה "ויחל העם"

24. רש"י במדבר כד, ב

כיצד מתוקן עיוות זה

אומר המדרש:

שחורה אני בשיטים שנאמר 'וישב ישראל בשיטים', ונאווה אני בשיטים שנאמר 'ויעמוד פנחס ויפלל'.²⁵

לכאורה תמוה מאד המדרש. הרעיון המרכזי הוא שבמקום שבו כנסת ישראל נכשלת, שם היא גם קמה ועולה, ואם כן לא ברור מדוע המקבילה של הנפילה הכלל ישראלית בשיטים היא בעלייה שעשה פנחס? הדבר הרי משול לסדום, לכאורה, שיש בה רק צדיק אחד ואולי בזכותו לא נהרוס את סדום, אולם אין נאמר שסדום היא נאווה, ואם כן מדוע כל כנסת ישראל היא "נאווה"? אלא אפשר לתרץ עפ"י המדרש:

...בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו: רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל והיינו דכתיב 'ויעמוד פנחס ויפלל', אמר ר"א: ויתפלל אין כתיב כאן אלא ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קונו, בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להם הקב"ה: הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חמה בן משיב חמה הוא.²⁶

פנחס לכאורה היה צריך להתפלל שה' יסתפק רק בהריגת שני אנשים במקום הרעיון המקורי של הריגת כל ראש בית אב, ואילו המדרש אומר שלא התפלל אלא דרש בתקיפות, כאילו ברור שאם שני האנשים האלו מתים אז אין עוד מקום להעניש אחרים, מדוע?

אלא²⁷, שהנקודה בפרשת פנחס אינה על הקנאות עצמה. אין פרשת פנחס באה ללמד אותנו רק על הקנאות הטובה, אולי בנוסף, אך הדבר שולי. פרשת פנחס באה לומר שאם הקנאות יוצאת מתוך קנאות של תורה, מתוך "הריתחא דאורייתא"²⁸, הרי זה מסמן את הנקודה היותר פנימית של כל עם ישראל, גם אם באותה שעה הם חוטאים. באותה שעה של התיישבות והתרפות מהדרך העולה בית אל, כאשר יושבים ב"י בשיטים, בתוך הזימה - יש נפילה, הם נופלים מעריות לע"ז, אולם השאלה המרחפת

25. שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א, א

26. ילקוט שמעוני פרשת בלק רמז תשעא

27. דברים ששמעתי מפי רבי, הרב יואל מנוביץ' שליט"א, הדברים באחריותי בלבד.

28. תענית ד, א: 'זאמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה, שנאמר 'הלוא כה דברי כאש נאם ה'. ואמר רב אשי כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם, שנאמר 'זכפטיש יפצץ סלע'. אמר ליה רבי אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה, און מהכא מתנינן לה דכתיב 'ארץ אשר אבניה ברזל', אל תקרי אבניה אלא בונייה'.

מעל המאורעות היא, האם זוהי רק נפילה אשר אינה מעידה על עצמיותינו היותר פנימית, או שזו אכן הפנימיות של כנסת ישראל אשר ככל האדם יש בה מוכנות לחטא? לכאורה זוהי רק נפילה ועם כל זאת צריך לתקן אותה, לכן משה פונה לאוהל מועד, ואומר את הדין והדרך לתיקון - שצריך להרוג את ראשי בתי האב שעובדים ע"ז. אולם כאן חלה החרפה משמעותית, מגיע נשיא שבט שמעון, אדם שמייצג את התוכן הפנימי של שבטו, וחוטא בפרהסיא עם ביתו של מלך מדיין, חובר הוא לטומאה בפרהסיא כנגד התיקון שמציע משה. לכאורה כאן מתברר שאפילו בנקודה היותר פנימית קיים יצר העריות וע"ז.

בנקודה זו בא פנחס, ומגלה בעצמו שיש אמת פנימית יותר, אידיאלית יותר בתוכו, קם והורג את זמרי. פנחס מגלה שאמנם יצר העריות ויצר הע"ז סוחפים, אולם האמת הפנימית של עם ישראל אינה כזו אלא כולה אידיאלית אלוקית. פנחס לא מעיד על עצמו בלבד אלא על כל הקהל, "וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו"²⁹.

פנחס קם מתוך העדה ומתוך הסנהדרין, מתוך האמת שנמצאת בשורש האומה - מתוך התורה. פנחס מעיד שזו רק נפילה, כלפי העם - ע"י הנפת המתים, וכלפי הקב"ה - ע"י פלילות. פנחס בירר כבר מהי הנקודה היותר אמיתית, אין צורך עוד במגיפה. כך אפשר ללמוד בכלי יקר: "לימד על כל קידוש ה' שצריך להיות בתוך בני ישראל דווקא" - זה כלפי בני, "ועל צד הרמז לקח רמח בידו, כי במעשה זה שם כל רמח איבריו בכפו"³⁰ - זה כלפי הקב"ה.

הקנאה של פנחס היא הנקודה הפנימית שבערה בו - מעין "ריתחא דאורייתא". הנקודה הפנימית היהודית אותה חשף פנחס היא מסירות הנפש לדבר ה' שחקוקה בתוכנו, בכל רמ"ח אברינו - "קנאתי בתוכם", פנחס מעיד על הכלל כולו.

בני ישראל עושים תשובה. החטא היה שלא מיחו, ונגררו אחר זנות וע"ז, והתשובה היתה בהכרה של הנקודה הפנימית הזו שאותה ייצג פנחס. כך אומר הספורנו: "שעשה נקמתי לעיני כולם כדי שבראותם זה ולא ימחו יכופר על אשר לא מיחו בפושעים"³¹.

לכן פנחס עושה פלילות עם רבש"ע, ברור לו שהנקודה הושגה ואין צורך בדרך הראשונה של הענישה. מתוך כך מובן מדוע דורשים חז"ל "ונאווה אני בשטים שנא'

29. במדבר כה, ז

30. כלי יקר במדבר כה, יא ד"ה "בקנאו"

31. ספורנו כה, יא

‘זיעמוד פנחס ויפלל’ ,” היות וזוהי העדות על יופיה של כנסת ישראל כולה, כמו שראינו.

אם כן נסכם, הנקודה שמבטא מעשה פנחס היא שאמנם יצר העריות והע"ז חזק וסוחף, אולם מסירות הנפש היותר גדולה שיש בעולם, וקיימת באמת בעם ישראל באה דווקא מן הקודש, מה שמבטא את הנקודה הפנימית האמיתית האלוקית שטמונה בכלל האומה. כך כותב הפרי צדיק בפרשתנו: "ולכן כתוב 'בקנאו את קנאתי בתוכם', שבשעת הקנאה היה גם כן בתוכם, ורק מרוב רחמיו על ישראל לכן נתקנא קנאת ה' צבאות". ובהמשך: "...אך הפירוש שהכניס קנאת ה' גם בתוכם היינו בלב זמרי וכזבי ושבת שמעון".

כל שנותר הוא לברר מה פרשת פנחס מטביעה במציאות אם בכלל, וכן האם בני ישראל באמת קמים ועולים חזרה למדרגתם למציאות שבה יש בליבם מסירות נפש לאין סוף ברוך הוא, וכל שאיפתם ומאווייהם היא לרצונו יתברך.

"הנני נותן לו את בריתי שלום"

כפי שראינו עד כה, הישיבה היא שפתחה פרשייה זו, והישיבה היא שמסיימת אותה. פנחס מברר מהו באמת האידיאל האלוקי **שטבוע בנו** - "ילכו מחיל אל חיל", לא הליכה לטייל³² בניחותא, אלא לעמול על קידוש ה' בדבקות, ובנ"י אינם מוחים נוכח הופעה אמיתית כזו של רצון ה'. ובאמת אחר כל זאת, עושה משה מניין חוזר ושם נאמר כבראשונה: "וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבות מואב על ירדן ירחו"³³, חוזרים בנ"י להסתכלות הנכונה ולהכרה בעצמיותם הקשורה כל כולה להליכה לארץ ישראל, הפיזית והרוחנית. הליכה זו היא הליכה תמידית וביורר תמידי שאנחנו מבררים ומתבררים בכל ההסטוריה. ואם כך, הרי שהרעיון והתוכן של פנחס נכון הוא לכל הדורות עד ימינו אנו, וכן כותבת הגמרא: "וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם"³⁴.

אותה פעולה שמבטאת אותנו כפי שאנו באמת, הולכת ומתבררת לעולם עד השלמות הסופית, "בריתי שלום". פנחס טבע אותה במציאות שלנו, והיא קיימת היום בעומק החיים ומשם דוחפת להתקדמות פנימית. וכמו שראינו שישנה הליכה וישנה חנייה, כך גם לעולם ישנה הליכה ולפעמים מנוחה, אולם זוהי מנוחה של חימוש עצמי של צבירת

32. ע"פ הפרשנים כך חטאו.

33. במדבר כו, ד

34. סנהדרין פב, ב

כוחות מבפנים ולא חלילה של התפוררות והחלשות כפי שאולי נראה מבחוץ. לכן המגמה הזו ההולכת לעולם, אינה מתיישבת כפי שישבה בשיטים, שאם לכאורה נחשוב כך נדע שהיא נדחפת ע"י הקב"ה מבפנים, ובכך מבטחנו ומכך אחריותנו ועמלנו. יהי רצון שנצליח להתרומם לאותה מדרגה פנימית של מסירות נפש בחיים על דבר ה' וההליכה בדרכיו, ומתוך כך לרומם את כל המציאות איתנו, ונזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.